

В І Д З И В

**офіційного опонента – кандидата юридичних наук, професора, завідувача
кафедри цивільного права №1 Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого Борисової В. І.
на дисертацію Криворучко Вікторії Олегівни на тему «Цивільно-правове
регулювання договорів енергопостачання»
на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю
12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне
приватне право**

Актуальність дисертаційного дослідження. Залежність окремої людини та суспільства у цілому від енергетичних та інших ресурсів в сучасних умовах не потребує особливого доказування. Задоволення побутових потреб громадян і юридичних осіб у різних енергоресурсах є найважливішим завданням держави, критерієм оцінки якості життя та належного функціонування відповідного сектору економіки. Визнано, що зі створенням відповідних технічних пристроїв, які забезпечують виробництво, безупинне транспортування і споживання енергії й енергоносіїв виникла можливість залучити їх до економічного обігу у статусі товару, що і викликало до життя необхідність регламентації відносин по забезпеченню енергоресурсами споживачів через приєднану мережу. На сьогодні цю функцію виконує договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу, який знайшов врегулювання на рівні Цивільного кодексу України (параграф 5 гл. 56, ст. 714)), Господарського кодексу України (параграф 3 гл. 30, статті 275-277) та спеціального законодавства.

З огляду на те, що у вітчизняній цивілістиці сьогодення комплексний аналіз механізму цивільно-правового регулювання договорів енергопостачання на рівні дисертаційних досліджень не проводився, хоча окремі проблеми регулювання договірних відносин у сфері енергопостачання досліджувалися такими правниками як О.А. Беяневич, П.Д. Гуйван, О.Г. Дзьоба, Г.Д. Джумальдієва, О.Б. Кишко, В.П. Накоренок, С.С. Немченко, В.О. Самборський, В.В. Сергієнко, актуальність представленого В.О. Криворучко дисертаційного дослідження не викликає сумніву.

Автор ставить перед собою мету - сформулювати нові науково-теоретичні положення щодо цивільно-правового регулювання договорів енергопостачання, а для цього прагне вирішити цілу низку задач: сформулювати поняття та охарактеризувати правову природу цих договорів; визначити критерії їх класифікації і проаналізувати особливості окремих видів цих договорів; розкрити специфіку предмета договорів енергопостачання; порядок їх укладення, виконання та припинення; з'ясувати специфіку змісту та особливості суб'єктного складу; провести порівняльний аналіз досліджуваних договорів з договорами суміжних видів та сформулювати пропозиції щодо удосконалення правового врегулювання договірних відносин у сфері енергопостачання.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність та новизна. Дисертаційне дослідження Криворучко В.О. є одним з перших комплексних досліджень договорів енергопостачання як цивільно-правових договорів у вітчизняній цивілістиці. Відповідно до мети і завдання дослідження в роботі використані загальнонаукові та спеціальні методи пізнання соціально-правових явищ, що дало змогу забезпечити виконання поставлених завдань дослідження.

Структура дослідження відповідає вимогам системності наукової роботи, оскільки дозволяє вирішувати конкретні проблеми на підставі сформульованих загальних висновків про об'єкт і предмет дослідження, якими виступають відповідно цивільні правовідносини, які виникають при укладанні, зміні, припиненні та виконанні договорів енергопостачання та цивільно-правове регулювання цих договорів. При цьому автор прагне показати процес еволюції досліджуваних договорів, враховуючи те, що будь-який цивільно-правовий договір – явище багатогранне, яке має історичне, соціальне і правове значення.

Дисертантом опрацьовано значний масив літератури, що безпосередньо і опосередковано стосується теми дисертаційного дослідження – більше 280 джерел. Зазначене свідчить про високий рівень її обізнаності у питаннях, які досліджуються, та забезпечує відповідний рівень обґрунтованості зроблених висновків.

Аналіз змісту дисертаційного дослідження дозволяє дослідити процес втілення ідей і думок автора, виділити найбільш переконливі аргументи і питання, які потребують подальших досліджень. Зазначене дає підстави стверджувати, що автор в цілому виконав поставлені мету та завдання дослідження.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження. Дисертантом отримано низку нових науково обґрунтованих та достовірних результатів, які мають суттєве значення для науки цивільного права, що забезпечується правильним обранням мети, задач, методологічної основи дослідження. Вони ґрунтуються на аналізі наукових цивілістичних досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, законодавства України та європейських країн, зокрема Франції, міжнародного досвіду правового регулювання енергетичної галузі в цілому, вітчизняної судової практики і відповідають загальному спрямуванню розвитку науки цивільного права та удосконаленню цивільного законодавства у зазначеній сфері.

Нами підтримується обґрунтування того, що енергія виступає унікальним предметом договору, який притаманний лише договорам енергопостачання. Основна характерна її риса за цим договором – це її можливість бути спожитою, не виступаючи при цьому об'єктом речових прав в цивільно-правовому розумінні. Корисні властивості енергії як специфічної безтілесної речі застосовуються лише під час її використання, при якому енергія перетворюється в процесі споживання та зникає. Підтвердженням фактичного використання енергії є зафіксовані приладами обліку показники (с. 188 дис.).

Заслуговує на увагу запропонований автором підхід щодо поняття договору енергопостачання, під яким пропонується розуміти договір, який укладається між юридичною особою (енергопостачальною організацією) та певним суб'єктом, яким може виступати як юридична, так і фізична особа, згідно якого одна сторона – енергопостачальник зобов'язується надавати іншій стороні – абоненту (споживачу) специфічну безтілесну річ – енергію (електричну, а також теплову енергію, яка утворюється за допомогою таких енергоресурсів як

пар, гаряча та підігріта вода), забезпечити безперервність постачання енергетичними ресурсами абонента, а той, в свою чергу, зобов'язується оплачувати прийняту виключно через приєднану мережу енергію, дотримуючись передбачених договором істотних умов, до яких окрім предмета, ціни, строків постачання, відноситься кількість енергетичних та інших ресурсів, їх якість, режим використання, обов'язок забезпечити безпечну експлуатацію енергетичного та іншого обладнання (стор. 148, 188, 189 дис.). Ми погоджуємося із тим, що договір енергопостачання – це консенсуальний, оплатний, взаємний договір (стор 113 дис.).

Слушними є висновки автора про необхідність імплементації гарантійної системи забезпечення договірних зобов'язань при виконанні договорів енергопостачання, з огляду на існуючі законодавчі ініціативи щодо функціонування енергетичного ринку України та можливості поступового переходу на укладення багатосторонніх договорів енергопостачання (виробник-постачальник-абонент).

Разом із тим, позитивно оцінюючи актуальність і теоретичний рівень проведеного Криворучко В.О. дисертаційного дослідження, наукову новизну, обґрунтованість і достовірність, теоретичну і практичну значущість результатів для вирішення проблем цивільно-правового регулювання договорів енергопостачання, можна відзначити, що в роботі, як і в будь-якому іншому науковому дослідженні, містяться наукові положення та висновки, які можуть бути предметом дискусії.

1. Враховуючи те, що автор прагне дослідити механізм цивільно-правового регулювання договорів енергопостачання, назву Розділу 1 роботи «Історико-методологічна та нормативна складові дослідження *договору* енергопостачання», на наш погляд, треба було узгодити з темою дослідження, тим більш, що в подальшому проводиться класифікація договорів енергопостачання (підрозд. 2.3 Розділу 2 роботи) і робиться висновок про існування двох основних видів таких договорів: договору на постачання електричної енергії і договору на постачання теплової енергії (стор. 8, 104 дис.; стор. 6, 13 та 18 автореф.).

До речі, висновок другого рівня новизни щодо існування двох основних видів договорів енергопостачання потребує додаткового обґрунтування, оскільки в доктрині існують і інші точки зору щодо класифікації цих договорів.

2. Вважаємо, що у підрозділі 2.3 Розділу 1 автор торкається багатьох питань, які мають опосередковане відношення до теми дослідження, а в певних випадках і виходять за її межі. Хотілось би почути на що націлений, наприклад, аналіз діяльності ОПЕК і Конференції з Енергетичної хартії, а також таких органів ООН як ЮНЕП, ЮНКТМ тощо (стор. 36, 37 і наступні дис..) в контексті обраної теми дослідження.

3. Аналіз дослідження свідчить про те, що пошукувач поділяє підхід відповідно з яким для правильної оцінки важливості певних юридичних ознак і встановлення того, наскільки відповідні правові особливості договору енергопостачання характеризують його як самостійний тип або як окремий різновид іншого типу договору в основу розмежування має бути покладена правова природа договору, його правовий результат (стор. 60, 92-93 дис.). У зв'язку з цим потребує додаткового пояснення висновок першого рівня новизни, про визнання договору енергопостачання в системі цивільно-правових договорів самостійним видом договору внаслідок існування притаманних лише йому специфічних особливостей, які становлять відмінність його від договорів про надання послуг, поставки, купівлі-продажу та інших видів договорів (стор. 8, 79, 188 дис.; стор. 5 і 6 автореф.). Причому за текстом роботи робиться дещо інший висновок, а саме, що договір енергопостачання, будучи *окремим видом договору купівлі-продажу*, відноситься до нього як вид до роду і ніяк не перетинається (не «примикає») з іншим видом договору купівлі-продажу – договором поставки (с. 104), хоча в тексті автореферату таке уточнення і відсутнє.

Тому бажано було б почути чітку відповідь на питання щодо міста договору енергопостачання в системі цивільно-правових договорів, що слугує підставою для цього, а також чому автор вважає договір постачання енергетичними ресурсами *оптимальною базовою договірною конструкцією*, яка

повинна використовуватися для регулювання відносин, пов'язаних з реалізацією та споживанням (придбанням) електричної та теплової енергій (с. 13 автореф.).

4. Єдиною підставою для класифікації договорів енергопостачання на два основні види: договори на постачання електричної енергії і договори на постачання теплової енергії, автор вважає предмет (*за текстом дисертації – об'єкт*) даного договору – енергію (стор. 8, 82, 104 дис.; стор. 6, 13 та 18 автореф.). Виникає питання чому спосіб виконання зобов'язання, а саме передача енергії, яка може здійснюватися тільки через приєднану мережу, не є підставою для запропонованої класифікації договорів? При цьому автор не заперечує того, що для всіх договірних моделей, передбачених новітнім законодавством про електроенергетику, які використовуються у разі оформлення правовідносин з реалізації та споживання (придбання) електричної та теплової енергії, загальним залишається не тільки предмет договору, а й спосіб виконання зобов'язання (с. 13 автореф.). До того ж до системи ознак, притаманних енергії за договором енергопостачання, автором віднесено особливий спосіб передачі енергії споживачеві (тільки через електромережі або теплотраси) (с. 8 дис.; с. 11 автореф.).

5. Додаткового обґрунтування потребує висновок першого рівня новизни відносно того, що для обох сторін договору енергопостачання передбачені уніфіковані підстави майнової відповідальності за невиконання та/або неналежне виконання договірних зобов'язань, проте до сторони-абонента додатково можуть бути застосовані оперативно-господарські санкції як засоби впливу. З огляду на це відповідні правовідносини можуть регулюватись, крім ЦК України, також положеннями інших нормативно-правових актів, якими унормовано підстави додаткової відповідальності сторін згідно з умовами договору енергопостачання (стор. 8, 185, 189 дис.; стор. 6 і 17 автореф.).

Разом із тим, висловлені зауваження не торкаються концептуальних положень дисертації, а тому не впливають на її загальну позитивну оцінку. Викладені в ній теоретичні висновки і практичні рекомендації є самостійними, науково обґрунтованими, відображають актуальні проблеми цивільно-правового

регулювання договорів енергопостачання, мають необхідний рівень наукової новизни.

Зважаючи на це, дисертаційна робота Криворучко Вікторії Олегівни «Цивільно-правове регулювання договорів енергопостачання» відповідає вимогам, які передбачені для такого виду робіт, а її автор заслуговує присвоєння наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

**Професор, завідувач кафедри цивільного права №1
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
член-кореспондент НАПрН України,
Заслужений працівник освіти України**

В.І. Борисова

